

Sygn. akt I CSK 245/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Małgorzata Manowska

SSN Tomasz Szanciło (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości Centrum C. S.A. w upadłości likwidacyjnej

z siedzibą w B.

przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Obrony Narodowej o zapłatę,

i z powództwa wzajemnego Skarbu Państwa - Ministra Obrony Narodowej

przeciwko Syndykowi masy upadłości Centrum C. S.A. w upadłości likwidacyjnej

z siedzibą w B. o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 30 kwietnia 2019 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego - powoda wzajemnego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 25 października 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok w zakresie punktu I w części oddalającej apelację pozwanego - powoda wzajemnego co do kwoty 147.118,14 zł wraz z żądaniem ustawowych odsetek oraz w zakresie punktu II w całości i w tym zakresie przekazuje sprawę

**Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Syndyk masy upadłości Centrum C. S.A. w upadłości likwidacyjnej w B. (dalej: C.) wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa - Ministra Obrony Narodowej kwoty 1.797.912 zł wraz z ustawowymi odsetkami od kwot: 1.267.715,28 zł od dnia 18 sierpnia 2013 r. i 530.196,72 zł od dnia 23 sierpnia 2013 r. - do dnia zapłaty, a także kosztami procesu. Powód wywodził żądanie pozwu z umów z dnia 28 września 2012 r. o wykonanie robót budowlanych i montażowo-instalacyjnych związanych z przebudową budynku nr (...) w kompleksie przy ul. S. w B. oraz z umowy z dnia 2 lipca 2013 r. o roboty dodatkowe.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu. Przyznał fakt zawarcia umów z upadłą spółką i że nie wypłacił jej wynagrodzenia za wykonane roboty budowlane, gdyż ta nie rozliczyła się z podwykonawcą – E. sp. z o.o. w G. (dalej: E.). Podwykonawca skierował do pozwanego roszczenie o zapłatę nierozliczonego wynagrodzenia i pozwany zaspokoił to roszczenie w kwocie 1.945.029,84 zł brutto, jako następstwo ugody z dnia 28 maja 2014 r., zawartej przed Sądem Okręgowym w W. W związku z tym pozwany podniósł zarzut potrącenia, a następnie wniósł pozew wzajemny o zapłatę przez pozwanego wzajemnego (powoda głównego) tej kwoty z ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty oraz zasądzenie kosztów procesu.

Wyrokiem z dnia 7 marca 2017 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił oba powództwa i zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 28 września 2012 r. Skarb Państwa - Minister Obrony Narodowej (zamawiający) i C. (wykonawca) zawarły umowę, której przedmiotem było wykonanie robót budowlano-montażowych i instalacyjnych, związanych z przebudową budynku nr (...) w kompleksie przy ul. S. (...) w B., wraz z wykonaniem Elektronicznego Systemu Ochrony Fizycznej oraz dostawą wyposażenia tego budynku - za wynagrodzeniem w kwocie

8.321.278,43 zł brutto. W dniu 2 lipca 2013 r. strony zawarły umowę o roboty dodatkowe, na mocy której miały zostać wykonane roboty budowlane, montażowe i instalacyjne za wynagrodzeniem ryczałtowym w wysokości 411.174,45 zł brutto. Wykonawca wystawił zamawiającemu faktury VAT z tytułu wykonanych robót budowlanych na łączną kwotę 1.797.912 zł. Zadania opisane w umowach były realizowane przez podwykonawców, w tym przez E. Pozwany wyraził zgodę na zawarcie umów i aneksu do umowy z tym podwykonawcą. W trakcie realizacji umowy pozwany był informowany przez podwykonawcę, że upadły nie reguluje należności wobec niego. Ostatecznie w dniu 21 czerwca 2013 r. upadły, pozwany oraz podwykonawca zawarli umowę przelewu wierzytelności przyszłej, w której upadły złożył oświadczenie, że nie wypłacił podwykonawcy wymagalnego i bezspornego wynagrodzenia umownego na kwotę ponad 1,7 mln zł. Ponadto upadły i podwykonawca ustalili, że prace objęte umową na roboty dodatkowe będzie wykonywał podwykonawca. Upadły w umowie przelewu złożył nieprawdziwe oświadczenie dotyczące stanu swojego zadłużenia, w związku z czym podwykonawca, w piśmie z dnia 5 sierpnia 2013 r., złożył oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli. Powód nie rozliczył się z podwykonawcą, w związku z czym ten skierował przeciwko pozwanemu roszczenie o zapłatę kwoty 2.058.991,04 zł, stanowiącej wynagrodzenie za wykonane przez podwykonawcę roboty. W dniu 28 maja 2014 r. zawarto ugodę, na mocy której pozwany zobowiązał się do zapłaty podwykonawcy kwoty 1.581.325,07 zł netto. Pozwany ją wykonał w dniu 13 sierpnia 2014 r., płacąc podwykonawcy kwotę 1.945.029,84 zł brutto. W dniu 13 października 2014 r. pozwany zgłosił w postępowaniu upadłościowym wierzytelność pieniężną w tej wysokości, z tytułu zapłaty wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez E., oświadczając jednocześnie, że skorzystał z przysługującego mu prawa potrącenia, gdyż oświadczeniem z dnia 10 października 2014 r., skierowanym do powoda, zgłaszaną wierzytelność potrącił z wierzytelnością powoda w kwocie 1.797.911,70 zł z tytułu należności sądowych dochodzonych w niniejszym postępowaniu.

W tym stanie faktycznym Sądu Okręgowego oddalił oba powództwa. Podniósł, że solidarna odpowiedzialność inwestora z art. 647¹ § 5 k.c. jest

odpowiedzialnością typu gwarancyjnego za cudzy dług, powstającą z mocy ustawy. Inwestor na jej podstawie może być zobowiązany nawet do dwukrotnej zapłaty wynagrodzenia za te same roboty budowlane” raz wobec wykonawcy na podstawie zawartej z nim umowy, a drugi raz wobec podwykonawcy na podstawie tego przepisu. Odmienne źródło zobowiązania nie stoi na przeszkodzie dokonania potrącenia wierzytelności istniejącej wobec wykonawcy z tytułu umowy o roboty budowlane po zaspokojeniu podwykonawcy na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. Zapłata przez inwestora wynagrodzenia podwykonawcy stanowi bowiem zaspokojenie cudzego długu i w takim wypadku zastosowanie winno znaleźć rozwiązanie przewidziane w art. 518 k.c. Tym samym inwestor nabywa spłaconą wierzytelność podwykonawcy wobec głównego wykonawcy do wysokości dokonanej zapłaty (art. 518 § 1 pkt 1 w zw. z art. 674¹ § 5 k.c.). W rozliczeniach między wstępującym w prawa zaspokojonego wierzyciela a dłużnikiem, którego dług jest spłacany, nie ma zastosowania art. 376 § 1 k.c., przewidujący możliwość żądania zwrotu w częściach równych w sytuacji spełnienia świadczenia przez jednego z dłużników solidarnych, ale w świetle art. 647¹ § 5 w zw. z art. 376 k.c. zasadne jest stanowisko, że po spełnieniu świadczenia na rzecz podwykonawcy inwestor - jako współdłużnik solidarny - ma własne roszczenie odszkodowawcze (regresowe) wobec współodpowiedzialnego solidarnie wykonawcy, które może być potrącone z wierzytelnością wykonawcy z tytułu wynagrodzenia za roboty budowlane.

Sąd Okręgowy podzielił zarzut potrącenia wierzytelności dochodzonej przez powoda w pozwie z wierzytelnością nabytą wskutek zaspokojenia podwykonawcy, gdyż prace przewidziane w umowie o roboty dodatkowe zostały wykonane w przeważającej części przez E., który wykonywał także szereg prac w ramach zadań przewidzianych dla generalnego wykonawcy w podstawowej umowie zawartej między pozwanym a upadłą spółką. Powstałe roszczenia podwykonawcy za wykonane roboty główne i dodatkowe zostały zaspokojone przez pozwanego, a nabyta w ten sposób wierzytelność nadawała się do potrącenia. Pozwany zgłosił wierzytelność w postępowaniu upadłościowym sędziemu komisarzowi i poinformował jednocześnie o dokonanych przez niego potrąceniu. Wierzytelność została zaakceptowana i wpisana na zatwierdzoną listę wierzytelności, świadcząc o skuteczności potrącenia, co skutkuje oddaleniem powództwa głównego.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo wzajemne, ponieważ w razie potrącenia dochodzonej pozewem wierzytelności uzasadnione jest zgłoszenie zarzutu potrącenia, a nie wytoczenie powództwa z art. 204 k.p.c.

W wyniku apelacji wniesionych przez obie strony Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 25 października 2017 r., oddalił obie apelacje (pkt I) i zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania apelacyjnego (pkt II).

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu Okręgowego, jak również - powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego - pogląd, że w świetle art. 647¹ § 5 w zw. z art. 376 k.c., po spełnieniu świadczenia na rzecz podwykonawcy inwestor - jako współdłużnik solidarny - ma własne roszczenie odszkodowawcze (regresowe) wobec współodpowiedzialnego solidarnie wykonawcy, które może być potrącone z wierzytelnością wykonawcy z tytułu wynagrodzenia za roboty budowlane. Zapłata wynagrodzenia podwykonawcy przez inwestora na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. stanowi zaspokojenie cudzego długu (art. 518 § 1 pkt 1 k.c.), przez co inwestor nabywa spłaconą wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty. Jeżeli zaspokojenia podwykonawcy dokonał inwestor, przysługuje mu roszczenie regresowe wobec wykonawcy o zwrot całego świadczenia, treść bowiem stosunku prawnego między inwestorem i wykonawcą wskazuje, że wykonawca jest zobowiązany do regulowania zobowiązań wobec swoich podwykonawców (art. 376 § 1 k.c.), co uzasadnia pełny regres. W świetle art. 647¹ k.c., którego celem jest zapewnienie ochrony podwykonawcom, a nie stwarzanie możliwości kontrahentom podwykonawców przerzucania na inne podmioty odpowiedzialności za zaciągnięte wobec podwykonawców zobowiązania, możliwość domagania się przez inwestora od wykonawcy jedynie połowy wynagrodzenia należy odrzucić.

Odnosząc się do apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny podkreślił, że Sąd Okręgowy dokonał dostatecznej analizy w zakresie roszczenia wzajemnego Skarbu Państwa co do zasądzenia od powoda kwoty 147.118,14 zł, stanowiącej różnicę pomiędzy dochodzona przez pozwanego kwotą w pozwie wzajemnym a objętą zarzutem potrącenia. Apelujący mylnie wywiódł, że w pozwie wzajemnym dochodził wierzytelności w kwocie wyższej, aniżeli przedstawiona do potrącenia, stąd Sąd Okręgowy nie mógł zasądzić na rzecz powoda wzajemnego „nadwyżki”, gdyż taka

nie istniała. Oświadczenie pozwanego z dnia 10 października 2014 r. o potrąceniu wzajemnych wierzytelności nie obejmowało tylko roszczenia głównego, ale też należności uboczne, w tym przede wszystkim odsetki za opóźnienie. Zgodnie bowiem z treścią oświadczenia Skarb Państwa potrącił własną wierzytelności w wysokości 1.945.029,84 zł z wierzytelnością upadłej spółki w kwocie 1.797.911,70 zł „z tytułu dochodzonych w postępowaniu sądowym o sygn. I C (...), zawisłym przed Sądem Okręgowym w B.”. Tymczasem w sprawie I C (...) (toczącej się następnie w Sądzie Okręgowym w W. pod sygn. akt I C (...)) powód zażądał od pozwanego zapłaty kwoty 1.797.912 zł wraz z ustawowymi odsetkami od kwoty 1.267.715,28 zł - od dnia 18 sierpnia 2013 r. do dnia zapłaty, a od kwot 149.886 zł, 4.734,87 zł, 61.136,12 zł, 120.105,07 zł, 5.455,62 zł, 14.152,82 zł i 174.726,22 zł - od dnia 23 sierpnia 2013 r. do dnia zapłaty. Suma zgłoszonego roszczenia głównego (1.797.912 zł) i skapitalizowanych na dzień 10 października 2014 r. (data złożenia przez pozwanego oświadczenia o potrąceniu wierzytelności) należności ubocznych (267.363,40 zł) wynosi 2.065.275,40 zł i jest wyższa od wierzytelności Skarbu Państwa – Ministra Obrony Narodowej przedstawionej do potrącenia.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku w części oddalającej apelację pozwanego co do kwoty 147.118,14 zł wniósł pozwany Skarb Państwa, zarzucając naruszenie przepisu prawa materialnego, tj. art. 65 § 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i w efekcie dokonanie błędnej wykładni oświadczenia pozwanego z dnia 10 października 2014 r. o potrąceniu wierzytelności, co skutkowało niezasadnym oddaleniem apelacji pozwanego co do kwoty 147.118,14 zł.

Powołując się na powyższy zarzut, pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i jego zmianę przez zasądzenie od powoda głównego na rzecz pozwanego wzajemnego kwoty 147.118,14 wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia wytoczenia powództwa wzajemnego do dnia zapłaty i zasądzenie od powoda głównego zwrotu kosztów procesu za obydwie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, według norm przepisanych, a także zasądzenie od powoda głównego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem Najwyższym według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód główny wniosł o jej oddalenie i zasądzenie na jego kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna strony pozwanej została oparta na art. 65 § 1 k.c., co miało związek z sytuacją procesową, jaka zaistniała w niniejszej sprawie. Strona pozwana zgłosiła bowiem w toku procesu zarzut, że doszło do wygaśnięcia wierzytelności powoda (a konkretnie - upadłej spółki) w wyniku złożonego w dniu 10 października 2014 r. oświadczenia o potrąceniu. Jednocześnie pozwany wniosł pozew wzajemny na kwotę 1.945.029,84 zł, a więc taką, jaką uiścił na rzecz podwykonawcy spółki C. w ramach odpowiedzialności opartej na art. 647¹ § 5 k.c. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 maja 2017 r.). Niezrozumiałe było stwierdzenie Sądu Okręgowego, stanowiące podstawę oddalenia powództwa wzajemne, że w razie potrącenia dochodzonej pozvem wierzytelności uzasadnione jest zgłoszenie zarzutu potrącenia, a nie wytoczenie powództwa z art. 204 k.p.c. Zgodnie z art. 499 § 2 k.c. skutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej, a więc istotne jest, czy kwota objęta oświadczeniem o potrąceniu jest wyższa od wierzytelności strony przeciwnej. Oczywiście błędne było wystąpienie przez pozwanego z powództwem wzajemnym na kwotę równą kwocie zapłaconej na rzecz podwykonawcy, a nie jedynie ewentualnej różnicy między tą kwotą a wierzytelnością strony powodowej, jednak zostało to „naprawione” na etapie postępowania kasacyjnego, gdyż zakres zaskarżenia obejmuje jedynie różnicę między kwotą uiszczoną przez pozwanego na rzecz E. (1.945.029,84 zł) a kwotą główną objętą pozvem głównym (1.797.912 zł), a tak naprawdę kwotę o 0,70 zł niższą (147.118,14 zł).

Oddalenie apelacji pozwanego przez Sąd Apelacyjny nastąpiło z innych przyczyn niż oddalenie powództwa wzajemnego przez Sąd Okręgowy, albowiem Sąd II instancji uznał, że suma roszczenia głównego powoda i należności ubocznych od niej, skapitalizowanych na dzień 10 października 2014 r., tj. datę złożenia przez pozwanego oświadczenia o potrąceniu wierzytelności, wynosi 2.065.275,40 zł, a więc jest wyższa od wierzytelności pozwanego przedstawionej

do potrącenia. Podstawą takiego rozstrzygnięcia było uznanie, że oświadczenie o potrąceniu z dnia 10 października 2014 r. obejmowało nie tylko roszczenie główne, ale też należności uboczne, w tym odsetki za opóźnienie. Do takiego wniosku doprowadziła Sąd Apelacyjny analiza tego oświadczenia i wskazanie przez pozwanego, że potrącił on własną wierzytelności w wysokości 1.945.029,84 zł z wierzytelnością upadłej spółki w kwocie 1.797.911,70 zł „z tytułu dochodzonych w postępowaniu sądowym o sygn. I C (...), zawisłym przed Sądem Okręgowym w B.”. Jak można rozumieć, bo nie zostało to *explicite* wyrażone w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, Sąd II instancji dokonał literalnej wykładni oświadczenia woli strony pozwanej. Tymczasem, o ile w pierwszej części oświadczenia z dnia 10 października 2014 r. faktycznie zostało zawarte zacytowane oświadczenie, to następnie pozwany stwierdził w nim, że: *„W wyniku dokonanego potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej, co oznacza, że pozostaje do zapłaty na rzecz Skarbu Państwa - Ministra Obrony Narodowej wierzytelność w kwocie 147.118,14 zł.”* (k. 232-233). Ta część oświadczenia pozwanego nie podlegała w ogóle analizie Sądu Apelacyjnego, podczas gdy zgodnie z art. 65 § 1 k.c. oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje. Należy podkreślić, że oświadczenie o potrąceniu stanowi jednostronne oświadczenie woli, dla wywołania skutków którego nie jest wymagane oświadczenie (szczególnie co do zgody) drugiej strony, a więc adresata oświadczenia. Oznacza to, że zakres potrącenia wyznacza - co do zasady - wola osoby składającej oświadczenie. Zgodzić się w związku z tym należy z zarzutem skargi kasacyjnym, że treść oświadczenia pozwanego *precyzyjnie* określała zakres potrącenia, jako dokonanego z wierzytelnością powoda obejmującą jedynie kwotę główną objętą pozwem głównym w niniejszej sprawie. Wykładnia oświadczenia woli, mając nawet na uwadze wytyczne wynikające z art. 65 § 1 k.c. (jak i § 2 w wypadku umowy), nie może jednak pomijać tekstu dokumentu, w szczególności nie może być z nim wprost sprzeczna. Podstawową metodą wykładni jest bowiem wykładnia językowa, co oznacza, że nie można pomijać wypowiedzi zawartych w piśmie.

Oświadczając, że w wyniku potrącenia umarza się jego wierzytelność ponad kwotę 147.118,14 zł, pozwany jednoznacznie sprecyzował, że potrąca swoją wierzytelność jedynie z częścią wierzytelności powoda (a w zasadzie upadłej spółki). W ostatnim akapicie oświadczenia pozwany w pełni zrozumiały sposób określił wynik dokonanego potrącenia, co było skutkiem zestawienia dwóch wierzytelności. Dokonując odmiennej interpretacji oświadczenia Skarbu Państwa, Sąd Apelacyjny naruszył zasady wykładni oświadczeń woli wynikających z art. 65 § 1 k.c., niewłaściwie stosując ten przepis, co uzasadniało uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części.

Mając na względzie powyższe, zasadny jest pogląd, że wykładnia oświadczenia pozwanego z dnia 10 października 2014 r. dokonana przez Sąd Apelacyjny jest nieprawidłowa. Potrącenie obejmowało jedynie roszczenie główne powoda. W konsekwencji, nie można na tym etapie stwierdzić z pełną stanowczością, że powództwo wzajemne (i tym samym apelacja pozwanego) powinno być oddalone także co do kwoty 147.118,14 zł wraz z żądanymi odsetkami.

Dodatkowo trzeba jednak zauważyć, że zgodnie z art. 93 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 498 ze zm.; dalej: pr. upadł.) potrącenie wierzytelności upadłego z wierzytelnością wierzyciela jest dopuszczalne, jeżeli obie wierzytelności istniały w dniu ogłoszenia upadłości, chociażby termin wymagalności jednej z nich jeszcze nie nastąpił (ust. 1). Do potrącenia przedstawia się całkowitą sumę wierzytelności upadłego, a wierzytelność wierzyciela tylko w wysokości wierzytelności głównej wraz z odsetkami naliczonymi do dnia ogłoszenia upadłości (ust. 2).

Ten przepis wprowadza dodatkowe - w stosunku do art. 498-505 k.c. - przesłanki warunkujące złożenia oświadczenia o potrąceniu, modyfikujące kodeksowe potrącenie. Ogólnie można powiedzieć, że przepisy art. 93-96 pr. upadł. stosuje się wyłącznie do potrącenia między wierzytelnością w stosunku do upadłego i taką wierzytelnością upadłego, która należy do masy upadłości. Jeżeli natomiast potrącenie następuje między wierzytelnością wierzyciela a taką wierzytelnością upadłego, która nie należy do masy upadłości, odbywa się ono na ogólnych zasadach, tj. art. 498-505 k.c. (zob. wyrok SN z dnia 15 grudnia 1994 r.,

I CRN 149/94, OSP 1996, nr 4, poz. 84). Ponieważ zgodnie z art. 189 pr. upadł. wierzycielem w rozumieniu przepisów tej ustawy jest każdy uprawniony do zaspokojenia z masy upadłości, choćby wierzytelność nie wymagała zgłoszenia, tak też należy rozumieć to pojęcie w art. 93 pr. upadł.

Możliwe są następujące kombinacje (warianty) wierzytelności podlegających potrąceniu: upadłego (należące do masy) i wierzyciela (podlegające zaspokojeniu z masy upadłości), z uwagi na moment ich powstania:

1) obie wierzytelności powstały przed ogłoszeniem upadłości, a więc stan potrącalności istnieje w dniu ogłoszenia upadłości - w takiej sytuacji ma zastosowanie art. 93 pr. upadł.;

2) obie wierzytelności powstały po ogłoszeniu upadłości, a więc stan potrącalności powstaje po ogłoszeniu upadłości - w takiej sytuacji nie mają zastosowania art. 93 i n. pr. upadł., a potrącenie odbywa się na zasadach ogólnych (kodeksowych) – zob. wyrok SN z dnia 20 lutego 1997 r. (I CKN 3/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 109);

3) wierzytelność wierzyciela powstała przed ogłoszeniem upadłości, a wierzytelność masy powstała po ogłoszeniu upadłości, a więc stan potrącalności powstał po ogłoszeniu upadłości - w takiej sytuacji ma zastosowanie art. 95 pr. upadł., zgodnie z którym potrącenie nie jest dopuszczalne;

4) wierzytelność wierzyciela powstał po ogłoszeniu upadłości, a wierzytelność upadłego przed ogłoszeniem upadłości, a więc stan potrącalności powstaje po ogłoszeniu upadłości – w takiej sytuacji nie mają zastosowania art. 93 i n. pr. upadł., a potrącenie odbywa się na zasadach ogólnych (kodeksowych).

Przy zastosowaniu art. 93 pr. upadł., wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności (art. 96 pr. upadł.), co też miało miejsce w niniejszej sprawie, jako że pozwany złożył takie oświadczenie pismem z dnia 10 października 2014 r., powołując się na nie przy zgłoszeniu wierzytelności trzy dni później. Ponieważ art. 93 i n. pr. upadł. zostały umieszczone w tytule „Skutki ogłoszenia upadłości”, należy przyjąć, że te przepisy odnoszą się do oświadczeń o potrąceniu, które miały miejsce po ogłoszeniu upadłości; *a contrario* nie mają zastosowania do takich

oświadczeń dokonanych przed ogłoszeniem upadłości. Obie wierzytelności muszą istnieć w dniu ogłoszenia upadłości, chociaż nie muszą być wymagalne. Oświadczenie o potrąceniu złożone przez wierzyciela w postępowaniu upadłościowym jest skuteczne, nawet jeżeli jego wierzytelność w chwili składania oświadczenia nie była jeszcze wymagalna (zob. wyrok SN z dnia 18 stycznia 2006 r., V CSK 74/05, niepubl.).

Ta kwestia nie była w ogóle przedmiotem rozważań Sądów *meriti*. W szczególności ani z uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego, ani z uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego nie wynika w jakich datach powstały wierzytelności stron, nie wskazano nawet, w jakiej dacie doszło do ogłoszenia upadłości spółki C.. O ile można domniemywać (aczkolwiek nie zostało to wprost wyrażone w żadnym z tych uzasadnień), że wierzytelności upadłej spółki powstała przed dniem ogłoszenia upadłości, a wynikała z wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przed ogłoszeniem upadłości, to w odniesieniu do wierzytelności Skarbu Państwa sytuacja nie jest tożsama, albowiem pozwany – jako inwestor – odpowiadał na podstawie art. 647¹ § 5 k.c. Jeżeli roboty zostały wykonane przez podwykonawcę jeszcze przed ogłoszeniem upadłości wykonawcy, zaś pozwany zapłacił – na podstawie tego przepisu – w dniu 13 sierpnia 2014 r., to wymaga oceny, w którym momencie powstała wierzytelność pozwanego podlegająca zaspokojeniu z masy upadłości. W zależności bowiem od tego, z którą z wyżej opisanych sytuacji mamy do czynienia, będą miały zastosowanie albo ogólne przepisy o potrąceniu (art. 498 i n. k.c.), albo te przepisy z uwzględnieniem modyfikacji wynikających z art. 93 i n. pr. upadł. W pierwszej sytuacji, gdy wierzytelność wierzyciela powstał po ogłoszeniu upadłości, a wierzytelność upadłego przed ogłoszeniem upadłości, potrąceniu na zasadach ogólnych nie sprzeciwia się art. 331 pr. upadł., który chociaż nie przewiduje wprost likwidacji wierzytelności upadłego przez jej potrącenie, to jednak – jak słusznie wskazuje się w literaturze przedmiotu – nie zawiera zamkniętego katalogu sposobów postępowania z wierzytelnością. W tej drugiej sytuacji należy natomiast w szczególności zwrócić uwagę na art. 93 ust. 2 pr. upadł. i kwoty, jakie powinny podlegać potrąceniu, w kontekście charakteru tego przepisu, tj. czy ma on zastosowanie zarówno wówczas, gdy oświadczenie o potrąceniu składa syndyk w imieniu upadłego (art. 173 pr. upadł.), jak i wówczas,

gdy takie oświadczenie składa wierzyciel. Co więcej, rozważenia wówczas wymagałaby kwestia, czy wierzyciel swoim oświadczeniem woli (art. 65 § 1 k.c.) może dowolnie kształtować wysokość kwoty należnej upadłemu, jaka podlega potrąceniu, a więc czy może np. dokonać potrącenia tylko z należnością główną (jak to miało miejsce w niniejszej sprawie), czy też – z uwagi na treść powołanego przepisu – mimo oświadczenia wierzyciela, potrąceniu podlega jednak całkowita suma wierzytelności upadłego, a więc z należnymi odsetkami.

Reasumując, aczkolwiek zasadny był zarzut dotyczący naruszenia art. 65 § 1 k.c., to ten przepis może mieć zastosowanie bez ograniczeń jedynie w sytuacji, gdy potrącenie w niniejszej sprawie mogło odbyć się z pominięciem przepisów szczególnych wynikających z prawa upadłościowego.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

jw